

Struktura obsahu učiva podle J. Brunera

(Upraveno z knihy PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Vyd. 2.

Praha: Portál, 2005.)

V šedesátých letech tohoto století byla vydána Brunerova kniha *Vzdělávací proces (The Process of Education)*, která se brzo stala v pedagogických kruzích hitem a mnozí učitelé v mnoha zemích přijali ústřední myšlenky v ní formulované za své.

Jedna z těchto myšlenek směřovala pozornost pedagogů k povaze a vnitřní struktuře obsahu učiva a k tomu, jak by toto učivo mělo být uspořádáno pro účely výuky.

J. Bruner tvrdil, že každé téma vyučované ve školách má svou strukturu a že tato struktura má konkrétní formu skládající se ze tří prvků – **pojmy (koncepty)**, - **generalizace (zobecnění)** a **fakta**.

Všechny tři prvky považoval z hlediska učení za velmi důležité. Jádrem Brunerova přístupu však byla myšlenka, že „*kurikulum jednotlivých předmětů by mělo být stanoveno na základě co nejhlubšího pochopení generalizací, které předmětu dodávají jeho strukturu*“. Tvrdil, že výuka by se měla soustředit na „základy“, tedy na generalizace (zobecnění) a pojmy předmětu, nikoli na jednotlivá fakta. K ilustraci tohoto přesvědčení použil analogii se stromem ve vegetačním období: kmen a větve představují generalizace a hlavní pojmy, podle nichž je téma uspořádáno, a listy představují nespočet konkrétních faktů, které popisují povahu, dějiny a rozsah předmětu a poskytují příklady jeho aplikace.

Bruner tvrdil, že pokud žáci porozumí struktuře učiva daného tématu, bude pro ně celé téma snáze pochopitelné. Toto pochopení dále usnadňuje dlouhodobé zapamatování učiva a proces učení, rozšiřuje schopnost žáka uvádět nové informace do vztahu s předchozími znalostmi a umožňuje mu získávat v daném předmětu další informace.

Filosof a pedagog Philip Phenix (1960, s. 307) shrnul výhody výuky strukturovaným přístupem poznámkou, že

„ ...jedním z tajemství kvalitní výuky je schopnost jasně vyznačit hlavní linii spojující jednotlivá dílčí témata předmětu nebo oboru tak, aby žáci věděli, jak tato jednotlivá témata, jimž se učí, zapadají do celkového schématu a do koncepce předmětu, do něhož jednotlivá fakta a témata patří. Žáci pak při postupu výuky vždy chápou, v jakém bodě se právě nalézají v daném okamžiku učení, a to ve vztahu k předchozímu i budoucímu učivu. Důsledkem takové výuky je rostoucí vnímání a oceňování vnitřní logiky předmětu, které se z dlouhodobého hlediska projeví pochopením ducha a metod, což bude účinnou ochranou proti rozkladnému účinku zapomínání podrobností. “

Příklady generalizací k tématu ekonomického rozhodování:

1. *Lidé očekávají, že z každého svého ekonomického rozhodnutí budou mít užitek*. Lidé se rozhodují pro věci a činy, které uspokojí jejich přání za cenu, kterou oni považují za nejnižší (má z jejich hlediska nejnižší náklady).
2. *Každá z možností volby je spojena s určitými náklady*. Při výběru lidé zvažují jak náklady, tak výnosy. Skutečným nákladem spojeným s rozhodnutím je, co člověk ztrácí tím, že si nevybere v pořadí druhou nejlepší alternativu.
3. *Důležité jsou pouze budoucí náklady*. Jelikož minulost změnit nemůžeme, je třeba při činění ekonomických rozhodnutí brát v úvahu pouze budoucí náklady a výnosy.

4. *Lidé očekávají, že za své činy budou odměněni.* Lidé se rozhodují pro to chování, za něž budou odměněni. Možností získat (mimořádnou) odměnu lze ekonomická rozhodnutí ovlivnit.

5. *Lidská rozhodnutí jsou ovlivňována pravidly.* Naše osobní rozhodnutí jsou ovlivněna formálními a neformálními pravidly a hodnotami, které zastáváme. Dále jsou naše osobní rozhodnutí ovlivněna názory lidí, jichž si vážíme nebo se jich bojíme, a názory společnosti jako celku.

6. *Každý chce mít z obchodu prospěch.* Když se dva lidé rozhodnou pro obchod, oba usilují o svůj zisk. Když oba dosáhnou zisku, je vytvořeno větší bohatství a oba jsou na tom lépe. (JCEE, 1988)

Ukázka využití Brunerova konceptu:

Pro převedení obecného cíle „Žáci dokáží moudře hospodařit s finančními prostředky“ ke konkrétnímu učivu s vlastní strukturou je dobré uvědomit si tyto zákonitosti - generalizace:

Jednotlivci, rodiny, podniky a vlády musí činit (ekonomická) rozhodnutí.

a) Zdroje nedostačují potřebám, protože zdroje jsou konečné (limitované), zatímco potřeby jsou nekonečné (neomezené).

b) „Potřeby“ (přání) označují zboží, které by dotyčný chtěl získat, nebo služby, jichž by chtěl využívat.

c) Při výběru z několika možností se jedinec musí na druhé straně vzdát nějaké jiné hodnoty (náklady ušlé příležitosti).

Vytvoření osnovy učiva je prvním krokem při zpracování strukturované analýzy kognitivního obsahu učiva. Před dalším postupem je však nutné identifikovat v daném souboru učiva tři základní prvky - pojmy, generalizace a fakta. Nejprve prozkoumejme pojmy.

Pojmy jsou kategorie nebo třídy věcí či myšlenek, které mají společné nejdůležitější (podstatné) vlastnosti. Výše uvedená osnova obsahuje pojmy *nedostatkové zdroje, neomezené potřeby, konečné zdroje, zboží a služby*. Pojmy nám slouží podobně jako turistické mapy: i když zobrazují svět trochu jinak, než jak ho registrujeme svými pěti smysly, poskytují nám nadhled a orientaci, které bychom jinak třeba v lese nebo kopcovité krajině nezískali. Umožňují nám používat předchozí zkušenosti a znalosti a pomocí nich zařadit nové informace do širšího kontextu, spojovat současnost s minulostí a rozpoznávat v nových informacích novou podobu dříve nastudovaných poznatků.

Mnohé pojmy se naučíme prostřednictvím přímé zkušenosti, mimo prostředí školy. Děti předškolního věku a žáci prvního stupně základních škol se často naučí používat pojmy ke klasifikaci nových zkušeností ještě dřív, než se naučí slovní výrazy či názvy, jimiž později tyto pojmy označí při komunikaci s druhými. Nicméně získání znalosti pojmu spolu se slovy, jimiž je označujeme a popisujeme, je základním prvkem úspěšného vyučování. Mnozí psychologové, kteří studují proces učení, a pedagogičtí pracovníci vytvářející jednotlivé tematické celky kurikula věří, že **pojmy jsou základními stavebními kameny kvalitního kurikula.**

Fakta pak jsou jednotlivými příklady, ukázkami konkrétních situací, osob, které naplňují obsah pojmů.